

LISA 6. AINEVALDKOND “SOTSIAALAINED”

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2 Ainevaldkonna õppeained

Ainevaldkonda “Sotsiaaalained” kuuluvad järgnevad õppeained:

- inimeseõpetus, mida õpitakse 2., 3., 5., 6., 7., 8. klassis
- ajalugu, mida õpitakse 5.-9. klassini
- ühiskonnaõpetus, mida õpetatakse 6. ja 9. klassis

Õppeainete arvestuslikud nädalatunnid on välja toodud Randvere kooli õppekavas punktis 3.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse-

tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajaloõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus loomib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimumiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult.

Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppe-teemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete

seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.

Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada oma väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel. Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas. Üldpädevuste järjekindlamaks teadvustamiseks ja tegevuste kooskõlastamiseks viib kool läbi vastava sisuga teemanädalad. Läbivate teemade õpe ja lõiming realiseerub eelkõige õppekeskkonna korralduses, aineõppes aineülestes, klassidevahelistes, ülekooliliste ja koolidevahelistes projektide ja sündmuste kaudu, nt kodusõppepäevad.

Sotsiaallained ainevaldkonnas toetatakse järgmiste üldpädevuse kujunemist:

- kultuuri- ja väärtuspädevus
- sotsiaalne ja kodanikupädevus
- enesemääratluspädevus
- õpipädevus
- suhtluspädevus
- matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus
- ettevõtlikkuspädevus
- digipädevus.

Põhikooli sotsiaallainete õppes toetatakse üldpädevuste kujunemist, käsitledes ühiskonda, kultuuri ja väärtusi ning suunates õpilasi vastutustundlikule ja aktiivsele osalemisele. Arutelude, rühmatööde ja projektõppe kaudu arendatakse suhtlus-, õpi-, enesemääratlus- ja kodanikupädevust ning ettevõtlikkust. Õpilased õpivad märkama probleeme ja leidma lahendusi, planeerima tegevusi ning võtma vastutust. Sotsiaallainetes arendatakse oskust planeerida õppimist, kasutada erinevaid infoallikaid, analüüsida ja sünteesida teavet ning reflekteerida oma õpitegevust. Digivahendite ja andmete kasutamine ühiskondlike protsesside analüüsimisel toetab digipädevuse ning matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalase

pädevuse kujunemist. Digivahendite kasutamine õppetegevustes, infootsing, meediakriitiline analüüs ning digitaalse sisu loomine toetavad teadlikku ja vastutustundlikku tegutsemist digikeskkonnas.

Sotsiaalainete õpetamisel lõimitakse läbivaid teemasid järjepidevalt õppe sisusse ja õppetegevustesse. Keskseteks on väärtused ja kõlblus, kodanikupädevus, kultuuriline identiteet ning kodanikualgatus, mis aitavad kujundada vastutustundlikku ja teadlikku ühiskonnaliiget.

Teemasid keskkond ja jätkusuutlik areng, tervis ja ohutus, elukestev õpe ja karjäär ning tehnoloogia ja innovatsioon käsitletakse seoses ühiskondlike, majanduslike ja digitaalseid oskusi arendavate küsimustega.

Seoseid teiste ainevaldkondadega luuakse eelkõige keele ja kirjanduse, loodusainete, matemaatika ning kunstiainetega, toetades argumenteerimisoskust, andmete analüüsi, keskkonnateadlikkust ja kultuurilist mõistmist. Lõiming aitab kujundada terviklikku maailmapilti ja arendada õpilaste üldpädevusi.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaiks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest.

Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuses rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätkaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid

- õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
 - 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseid allikaid. Kõikides sotsiaallainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid.

Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüsides ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimedele, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusvärsuse üle otsustamist. Arutluste puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemist, seoste loomist ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mitterumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi;
- 2) kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

Randvere kooli õpikeskkonna osaks on Randvere ja naaberkülad oma muinsuskaitseobjektiga, kultuurilooliste mälestistega (Randvere kirik ja kalmistu), oma valla muuseumid – Rannarahva muuseum, Viimsi vabaõhumuuseum, Viimsi sõjamuuseum, niisamuti ajaloolise päritolu-kihelkonna Jõelähtme Rebala kaitseala muuseum; muinaslinnuste asukohad Iru ja Jägalas, Maardu ja Viimsi mõisasüdamed, Pirita klooster. Kirjanduse ja ajaloo lõimimisel pööratakse tähelepanu paikkonnaga seotud ja paikkonda kujutanud autoritele (G. H. Schüdlöffel, E. Bornhöhe, M. Under, A. Vallikivi jt). Ajaloo, kultuuri- ja kirjandusloo omandamist toetavad õppekäigud Ajaloomuuseumi, Lauluväljakule, Kadrioru kultuuriasutustesse ja Tallinna vanalinna. Ühiskonnaõpetuse raames külastatakse Riigikogu, maa- ja linnavalitsusi jne, et tutvuda Eesti riigikorralduse ja demokraatia toimimisega. Õppetöösse kaasatakse lapsevanemaid ja aktiivseid kogukonnaliikmeid, kes õppekäikudel ja külalistundides tutvustavad kohaliku pärimuse, majanduse, kultuuriloo, haldusega seotud teemasid ja objekte.

2. Ainekavad

2.1. Inimeseõpetus

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusevalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste

põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seondvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse **I kooliastme** teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

2.1.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I KOOLIASTE

Õpilane:

1. näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku;
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist

ohustavatest olukordadest.

15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

II KOOLIASTE

Õpilane:

- 1) teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist;
- 2) väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv;
- 3) mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust;
- 4) on loov ja ettevõtlik;
- 5) on iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest;
- 6) kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatenä;
- 7) teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid;
- 8) mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi;
- 9) teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust;
- 10) mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest;
- 11) mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust;
- 12) teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida;
- 13) väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele;
- 14) teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi;
- 15) mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

III KOOLIASTE

Õpilane:

- 1) teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist;
- 2) mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas;
- 3) teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal;
- 4) väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel;
- 5) on loov ja ettevõtlik;

- 6) mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena;
- 7) teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv;
- 8) teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega;
- 9) kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi;
- 10) väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise;
- 11) mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi;
- 12) mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid;
- 13) mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus;
- 14) väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: inimeseõpetus
Kooliaste: I kooliaste	Klass: 2. klass	Tundide arv: 1 tund nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Mina Õpilane: • kirjeldab enda huvisid ja tegevusi; • põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; • teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi.		• Mina. Oma tugevuste (sh tunnused, omadused ja tegevused) välja toomine • Positiivne suhtumine endasse ja teisesse. • Kehalised muutused ja austus erinevate kehade ja sugude suhtes. • Minu erinevused ja sarnasused teistega. Sallivus.
Mina ja tervis Õpilane: • toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust; • nimetab mõningaid haiguste tunnuseid; • teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi.		• Tervis. Tervise eest hoolitsemine. • Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, kehaline aktiivsus. • Keha eest hoolitsemine. • Terve ja haige inimene. • Abi saamise võimalused. • Vajadusel abi kutsumine.
Mina ja minu pere Õpilane:		• Kodu. Erinevad pered. Pereliikmete tegevus ja rollid.

• kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.	• Hoolitsemine, abistamine, kaasamine ja pereliikmetega arvestamine. • Vastutus, õigused ja kohustused peres, koolis ja lähiümbruses.
Mina ja Eesti Õpilane: • leiab kaardilt Eesti ja kodukoha; • nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva; • teab, kes on Eesti Vabariigi president; • tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat; • teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku; • võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt; • toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest; • selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja.	• Eestimaa ja kodukoht. • Eesti pealinn. • Eesti Vabariigi sünnipäev. • Eesti president. • Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid • Oma kodukoha olulised paigad ja inimesed. • Eesti rahvakombed ja tavad minevikus ja tänapäeval • Kodukoha inimeste tavad ja kombed. Oma klassi tavad. Sallivus erinevustesse. • Enda roll tavade ja kommete hoidja ja kandjana.
Mina: aeg ja asjad Õpilane: • planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult; • toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada; • sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab neid enda huvidega; • seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega.	• Mina: aeg ja aja planeerimine. • Mina ja asjade väärtus teiste väärtuste seas. • Erinevad meeled oma õpitegevuse ja vaba aja tegevuse kavandamisel. • Oma õpitegevuse eesmärkide seos oma huvide ja võimetega. • Oma igapäevavalikute seos oma tuleviku eesmärkidega.

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: inimeseõpetus
Kooliaste: I kooliaste	Klass: 3. klass	Tundide arv: 1 tund nädalas
Õpitulemused:	Õppesisu:	
Mina Õpilane: • põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;	• Mina. Igähe väärtuslikkus. Positiivne suhtumine endasse. • Inimeste erinevused: bioloogiline ja sotsiaalne. Sallivus. • Inimeste õigused ja kohustused. • Vastutus.	

• teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi; • nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.	• Laste õigused ja kohustused: peres, koolis, lähikonnas.
Mina ja tervis Õpilane: • toob näiteid terviseriskidest ja teab, kuidas püsida terve; • selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; • teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi.	• Vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis. • Tervislik eluviis. • Terviseriskid. • Hoidumine tervist ohustavatest olukordadest. • Esmaabi. • Abi saamise võimalused.
Mina ja teised Õpilane: • toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida; • põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust; • demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist; • tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähisteid; • kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist; • märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; • teab, et vägivaldal on eri vormid; • selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua; • teab abi saamise võimalusi inimväärlikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald; • demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral;	• Reeglid, käitumisnormid • Seadused • Üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimine. • Käitumisnormide ja seaduste järgimine koolis ja lähiümbruses. • Liiklusreeglid • Liiklusreeglite järgimine. • Turvaline käitumine liikluses koduteel ja koduümbruses. • Vägivald ja selle erinevad vormid. • Vägivaldse käitumise negatiivsed tagajärjed. • Abi saamise võimalused koolikiusamise ja teiste vägivaldse käitumise ilmingute korral. • Sõprus ja sõpruse hoidmine. • Koostöö vajalikkus. • Hoolitsemine ja abistamine ning prosotsiaalse käitumise väärtustamine. • Heategemine ja heategevus.

• selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust.	
Mina: teave ja asjad Õpilane: • loetleb erinevaid teabeallikaid; • leiab infot erinevatest allikatest; • võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest; • kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; • selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel; • teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; • hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.	• Teave. Erinevad teabeallikad. • Teabeallikate kasutamine. • Teabeallikate usaldusväärsus. • Meedia kasutusvõimalused ja ohud. • Turvaline meediavahendite kasutamine. • Raha. Raha teenimine, kasutamine ja laenamine. • Vastutus. • Oma kulutuste plaanimine. • Keskkonna hoidmise võimalused säästlikul tarbimisel. • Enda võimalused keskkonna hoidmisel lähiümbruses.

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsained	Õppeaine: inimeseõpetus
Kooliaste: II kooliaste	Klass: 5. klass	Tundide arv: 1 tund nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Tervis Õpilane: • selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid; ○ nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid; • seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks); ○ nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid; ○ selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad; • teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;		• Tervis • Tervise olemus • Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis. • Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad. • Stress • Stressiga toimetulek. • Meedia osa tervisega seotud otsustes. • Terviseteema-lised veebilehed. • Tervislik eluviis. • Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus.

○ mõistab reklaamide eesmäärke; ○ eristab arvamust faktist; • toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist; • toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; • selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust; • väärtustab oma tervist.	• Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis • Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen).
Murdeiga ja kehalised muutused Õpilane: • nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi; • toob näiteid erinevast arengutempost murdeas; • aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda.	• Murdeiga elukaares • Murdeea olulisus • Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused. • Igäühel oma tempo. • Toimetulek muutustega. • Suguline küpsus ja soojätkamine. Viljastumine, rasedus, lapse sünd. • Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega. • Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine
Turvalisus ja riskikäitumine Õpilane • toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises; • selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid; • toob näiteid meediaga seotud ohtudest; • teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine; • otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust; • kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;	• Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid). • Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriõhutus. • Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid. • Reeglid ja normid. • Seadused (sh liiklusseadus). • Reeglite ja normide vajalikkus. • Meedia (sh reklaami) mõju otsustele. • Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused. • Usaldusväärsed infoallikad. • Infootsing (sh tervise teemaline) usaldusväärsetest infoallikatest • Internet, selle turvaline kasutus. • Interneti ohud ja võimalused. • Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane.

demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus.	- Uimastid - Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele. - Tervislikud valikud. - Illeegaalsed ja legaalsed uimastid. - Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele. - Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energijaogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine). - Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalda ja uimastiennetuses). - Oskus öelda "ei". "Ei" ütlemise ja väljendamise viisid. - Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed. - Vastutus oma otsuste eest. - Kaaslaste mõju otsustele - Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine). - Kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused.
Haigused ja esmaabi Õpilane: - toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; - demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi; - teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada; - väärtustab enda ja teiste inimeste elu.	- Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused. - Haigestumise põhjused. - Haigestumise vältimise viisid. - Õnnetused. - Õnnetuste vältimine. - Esmaabi. - Abi kutsumine. - Tervis - inimese väärtuslikem vara.

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsained	Õppeaine: inimeseõpetus
Kooliaste: II kooliaste	Klass: 6. klass	Tundide arv: 1 tund nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Suhtlemine: mina ja suhtlemine Õpilane: • selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb; ○ mõistab enesehinnangu olemust; ○ saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist; • selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi; ○ oskab nimetada enda erinevaid omadusi; ○ mõistab, et ennast saab pidevalt arendada; • mõistab oma võimalusi algetada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; ○ mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi; • seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga; ○ õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga.		• Enesetundmine. Mina-pilt (kirjeldav ja hinnanguline osa). • Enesehinnang. • Enesehinnangu kujunemine. • Eneseanalüüs. Oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine. • Väärtused. • Huvid. • Võimed. • Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel. • Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas. • Ettevõtlikkus ja tööelu.
Suhtlemine: suhtlemine teistega Õpilane: • kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; ○ mõistab suhtlemise olemust; ○ toob näiteid suhtlemise komponentide kohta; • eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid; ○ mõistab suhtlemise kompleksust; • eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele; ○ iseloomustab erinevaid käitumisviise; • teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära; • toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus; • toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;		• Suhtlemise mõiste. • Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine) • Verbaalne suhtlemine Mitteverbaalne suhtlemine. • Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele. • Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised • Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele. • Eelarvamused • Stereotüübid • Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele • Sallivus. • Aktsepteerimine. • Tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline

• teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel; • demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi; ○ nimetab kahjustavaid käitumisviise; ○ selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata; • toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme; ○ mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades.	mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel. • “Ei” ütlemist eeldavad olukorrad. • “Ei” ütlemise viisid, julgus ja tähtsus. • Internet • Interneti võimalused ja ohud • Turvaline internetikasutus. • Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine.
Suhtlemine: suhted teistega Õpilane: • toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi; ○ nimetab inimeste erivajadusi; • toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest; ○ selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik; • demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; ○ nimetab sotsiaalseid oskusi; ○ toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta; • demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada; ○ mõistab, et kõik tunded on normaalsed; ○ oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata.	• Inimeste erinevused. • Vajadused. • Väärtused. • Erivajadused. • Sallivus. • Prosotsiaalne käitumine. Õiglus, vastutus, hoolivus, ausus. • Vastutus enda sõnade ja tegude eest, sh internetis. • Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. • Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus. Usaldus suhetes. Sõprus. Empaatia. • Tunded ja nende tõhus väljendamine.
Suhtlemine: konfliktid ja probleemilahendus Õpilane: • selgitab konflikti häid ja halbu külgi; • kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;	• Konflikt kui suhtepeblem • Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid. • Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid.

• valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi; • näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; ○ nimetab erinevaid probleeme; ○ toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta; • lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; • kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist; ○ nimetab mõjutamise viise; • toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia; ○ mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest.	• Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumine otsustamisel • Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad. • Probleemilahenduste eelised ja puudused. • Koostöö võimalused • Koostöise tegevuse eelised. • Kaaslaste mõju otsustele. • Abistav ja kahjustav mõju. • Grupi surve. • Mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine). • Toimetulek vägivallaga, sh kiusamisega, abi saamise võimalused. • Vastutus.
Suhtlemine: positiivne mõtlemine Õpilane: • toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; • märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.	• Positiivne mõtlemine. • Positiivne enesesisendus. • Positiivsed omadused.

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: inimeseõpetus
Kooliaste: III kooliaste	Klass: 7. klass	Tundide arv: 1 tund nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Inimese areng ja murdeiga Õpilane: • kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; • seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; • selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast.		• Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud. • Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule. • Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares. • Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused. • Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine.

Inimene, valikud, õnn Õpilane: • selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; • toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; • analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; • analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel.	• Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist. • Positiivse minapildi kujundamine. • Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus. • Enesekasvatuse võtted. • Enesearendamine oma elutee kujundamisel. • Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui) heaolu alus.
Inimene ja rühm Õpilane: • mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest; • toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist; • analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; • kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatus ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpisisituatsioonis toimetulekut rühma survega.	• Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas. • Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades. • Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. • Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses. • Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet. • Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades.
Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine • analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; • analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest; • analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; • toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;	• Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu). • Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil. • Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas. • Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine indiviidi tasand: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused. • Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine: kogukonna ja ühiskonna tasand. • Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas.

	Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsvad seadused.
--	--

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: inimeseõpetus
Kooliaste: III kooliaste	Klass: 8. klass	Tundide arv: 1 tund nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Tervise käitumine Õpilane: - toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest; - analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; - analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; - teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot; - analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust; - analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; - toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest; - analüüsib enda tervise seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis; - analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus; - toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis.		- Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid - füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis. - Tervise aspektide vastastikused seosed. - Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele. - Tervisealased infoallikad - Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus. - Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressiga toimetulek. - Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine. - Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad. - Tegurid, mis mõjutavad enda tervise seisundit. - Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele. - Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus. - Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad. - Keskkonnateadlik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui tervise edendamine.
Suhted ja seksuaalsus Õpilane: selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;		- Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprusuhe, paarisuhe). - Lähiuhe ja tunded lähisuhtes. - Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine.

• kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus; • analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest; • selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust; • mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele; • toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest; • analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi; • toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele.	• Inimlik lähedus ja soojus suhetes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus. • Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes. • Lähisuhtevägivad ja selle liigid. • Turvalised lähisuhted. • Abi saamise võimalused. • Seksuaalsus. • Seksuaalsuse mitmekesisus. • Seksuaalkäitumine. • Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus. Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu. Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne) • Seksuaalne orientatsioon. • Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhiastjad (seksuaalsuse trepp.) • Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine. • Turvaline seksuaalkäitumine. Vastutus. • Rasestumisvastased meetodid. • Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. • Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega. • Seksuaalõigused, • seksuaalne enesemääramisõigus. • Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele.
Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine Õpilane: • demonstreerib õpituatsioonis inimväärlikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi; • analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;	• Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalla vormid. • Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused. • Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärtarvamus. Uimastite

demonstreerib õpisisu olulisuses esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi.	tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvus. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.
---	---

2.2. Ajalugu

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitlemise põhimõtte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;

- ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased.

Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

2.2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II KOOLIASTE
Õpilane: 1) Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline. 2) Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed. 3) Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.

- 4) Teab näiteid kodukoha minevikust.
- 5) Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemislaoos.
- 6) Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
- 7) Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
- 8) Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
- 9) Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
- 10) Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
- 11) Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
- 12) Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
- 13) Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
- 14) Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
- 15) Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

III KOOLIASTE

Õpilane:

- 1) Eristab ajaloo perioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
- 2) Mõistab ajaloo sündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
- 3) Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
- 4) Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
- 5) Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
- 6) Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
- 7) Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
- 8) Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
- 9) Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
- 10) Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.
- 11) Mõistab, kuidas inimese käsitlus on ajas muutunud.
- 12) Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
- 13) Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
- 14) Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
- 15) Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.

16) Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloo

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: II kooliaste	Klass: 5. klass	Tundide arv: 2 tundi nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Ajaarvamine ja ajalooallikad Õpilane: • kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number; • paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid; • teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid; • iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust; • kasutab perekonnavaloo uurimisel eritüübilisi allikaid.		• Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajalooperioodid: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, ajatelg, Rooma number, araabia number. • Suulised, esemelised, kirjalikud ja audiovisuaalsed allikad; muuseum, arhiiv, kroonika, legend, arheoloogia, muistis. • Perekonnavaloo tutvumine erinevate allikate kaudu (mälestused, intervjuud, fotod, videod, päevikud, kirjad jne).
Ajalooajaloomused, ajaloolised isikud ja eluolu Õpilane: • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloo ning isiklikus elus; ○ teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid; ○ kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rollikujunemist ühiskonnas; ○ nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust; • kirjeldab ajalooajaloomuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;		• Kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg • korilus, küttimine • kodukohaga seotud muinasaja asustus, muinaslinn • ristiusk • muistne vabadusvõitlus, Lembitu • Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond • töö kaardiga, kontuurkaardi täitmine

○ teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi; ○ teab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised; ○ selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas.	
Eluolu keskajal Õpilane: • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; ○ teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos; ○ toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust; • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; ○ kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid; ○ kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat.	• Ristiusk, • kirik, (katoliku kirik, paavst) • klooster • elu keskajal linnas ja maal • raad, raekoda, linnaõigus • tsunft, gild • Hansa Liit • linnused
Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil Õpilane: • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos, toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus; ○ mõistab ajaloosündmuste ajalist järgnevust; ○ kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; ○ nimetab ajalooliseid isikuid ja miks nad on ajaloos olulised.	• Liivi sõda • Ivan IV • Balthasar Russow, Liivimaa kroonika • Põhjasõda • Karl XII • Peeter I
Eluolu uusajal Õpilane: • toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; ○ kirjeldab inimeste eluolu minevikus;	• Rehielamu ja mõis, toidulaud, rõivad ja rahvatraditsioonid, pärisorjus

○ teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust; ○ leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.	
Kool vanal ajal Õpilane: • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; ○ kirjeldab hariduse andmist minevikus; ○ leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.	• Tartu Ülikool • Talurahvaharidus ja Bengt Gottfried Forselius
Rahvuslik ärkamisaeg Õpilane: • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; ○ teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; ○ kirjeldab tähtsamaid ärkamisaja sündmusi; ○ nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist.	• Rahvuslik ärkamisaeg, Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt • laulu- ja mänguseltsid • I üldlaulupidu
Eesti iseseisvumine Õpilane: • nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid; ○ kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost; ○ teab, kes olid Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust; ○ teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik.	• Päästekomitee: Päts, Konik, Vilms, iseseisvusmanifest, iseseisvuse väljakuulutamine
Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel Õpilane: • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Kirjeldab	• Vabadussõda (1918-1920), Johan Laidoner, Võnnu lahing - võidupüha, Poska, Tartu rahu • Eesti aeg kahe maailmasõja vahel: Maaseadus, Eesti kroon, üldine eluolu ja kultuur

ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; ○ teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärge; ○ teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos; ○ teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisust; ○ selgitab Tartu rahu tähtsust; ● toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos; ○ kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid.	
Eesti ja Teine maailmasõda Õpilane: ● toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; ○ toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis; ○ teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole; ○ toob näiteid oma perekonnaloost. Nõukogude aeg Õpilane: ● toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; ○ iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu; ○ toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonnaloost ENSV ajal; ○ teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid.	● Stalin, Hitler ● MRP, Nõukogude okupatsioon, küüditamine ● Saksa okupatsioon ● Holokaust ● Suur põgenemine ● Teemakohaste filmilõikude vaatamine ja analüüs ● Metsavendlus ● Kolhoos ● eluolu ENSV-s
Iseseisvuse taastamine Õpilane: ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust; toob näiteid inimtegevuse	● laulev revolutsioon ● Balti kett ● Lennart Meri ● fosforiidisõda

ja looduskeskonna vastastikusest mõjust minevikus; ○ teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust; ○ teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks; ○ oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust; ○ teab mõnda perekonnalugu.	
--	--

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalne	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: II kooliaste	Klass: 6. klass	Tundide arv: 2 tundi nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Muinasaj Õpilane: - teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajaloo perioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut; - kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt; - toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; - kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; - nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest; - kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid; - seletab ja kasutab mõisteid kontekstis; Muinasaj Eestis Õpilane: - teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi; - teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust;		- Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. - Ajalugu ja ajalooallikad. - Allikmaterjalide tõlgendamine. - Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutuselevõtmine.
		- Eesti muinasaja üldiseloomustus, Pulli, Kunda. Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad ning arheoloogilised leiud. - Kodukoha inimasustus muinasajal.

○ kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis; ○ teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi; ○ teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu.	
Vanad Idamaad Õpilane: • toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus; • nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust; ○ selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid; ○ oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat. <u>Mesopotaamia</u> Õpilane: toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; ○ teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus; ○ teab, kes oli Hammurapi; ○ mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid. <u>Egiptus</u> Õpilane: • nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust; • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;	• Vanaaja sisu ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. • Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon; eluolu, religioon, kultuurisaavutused. • Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused.

○ teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon; ○ kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel; ○ tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias; ○ toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiidi. <u>Vahemere idaranniku kõrgkultuurid:</u> <u>Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik</u> Õpilane: • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos; ○ teab, et foiniiklased head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku; ○ teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; ○ teab, mis on Vana Testament.	• Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku.
Vana-India ja Vana-Hiina Õpilane: • nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust; • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; ○ teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde; ○ teab, mis on kastisüsteem; ○ toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest; ○ mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.	• Indus ja Ganges, Huang-He ja Jangtse • Kastikord: braahmanid, kšatrijad, vaišjad, šuudrad • India usk, Višnu, Buddha • Hiina usk, Konfutsius, Laozi • India ja Hiina linnriigid, Hiina keisririik • Mõisted: kompass, malemäng, kalender, paber, numbritesüsteem, Suur Hiina Müür, siid, Suur Siiditee
Vana-Kreeka ja Vana-Rooma <u>Kreeta-Mükeene kultuur</u>	• Kreeka loodus ja rahvastik, Kreeta ja Mükeene kultuur. • Kreeka linnriigid.

Õpilane:

- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos;
 - oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta;
 - teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist.

Kreeka linnriigid

Õpilane:

- teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;
- kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
 - kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal;
 - seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori.

Vana-Kreeka kultuur ja teadus

Õpilane:

- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist;
- iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
 - toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest;
 - oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid;
 - jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist;
 - püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole.

- Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine.
- Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon. Olümpiamängud. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal.
- Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

<u>Hellenism</u> Õpilane: • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos; • teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi; ○ teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi; ○ selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest.	
Vana-Rooma <u>Rooma riigi tekkimine</u> Õpilane: • toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos; • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; • paigutab ajatelejele ajaloosündmuse, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid; ○ näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik; ○ teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos; ○ paigutab ajatelejele Rooma linna asutamise aasta; ○ selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitoorium, foorum, ladina keel. <u>Rooma vabariik</u> Õpilane:	• Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad. Rooma Vabariigi algus, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. • Hannibal. • Caesar, vabariigi lõpp. • Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. • Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. • Ristiusu teke, Uus Testament.

- kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust;
 - selgitab Rooma vabariigi riigikorda;
 - kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist;
 - teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks;
 - seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk;
 - teab, kes oli Caesar ja ja põhjendab tema olulisust;

Eluolu Vanas-Roomas

Õpilane:

- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;
- toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
 - kirjeldab eluolu Rooma riigis;
 - teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis.

Kultuur ja religioon Vanas-Roomas

Õpilane:

- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist;
- toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
 - teab roomlaste usule iseloomulikke jooni;
 - mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos;
 - teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos;

○ kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis. <u>Rooma keisririik</u> Õpilane: ● toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos; ● teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajalooperiodiseerimisele; ● paigutab ajateljele ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid; ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; ○ selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda; ○ tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal; ○ teab, miks lõhenes Rooma keisririik; ○ teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust; ○ teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik.	
--	--

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsained	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: III kooliaste	Klass: 7. klass	Tundide arv: 2 tundi nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Seisused, läänikord ja eluolu Õpilane: • kirjeldab õpitud ajajärke – keskaeg ja varauusaeg – ajatelje ja maakaartide abil; • iseloomustab feodaalset hierarhiat ja läänikorda ning nimetab seisused koos ülesannetega; • Iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Ristiusk, kirik ja kultuur Õpilane: • kirjeldab, milline roll oli ristiusul ja kirikul keskaegses elukorralduses; • kirjeldab kiriku struktuuri; • toob näiteid keskaegsest kunstist – arhitektuur, kujutav kunst, muusika, kirjandus; nimetab romaani ja gooti stiili olulisemaid tunnuseid. Euroopa riigid vara- ja kõrgkeskajal Õpilane: • selgitab kaartide, kirjandus- jm teoste abil, kuidas rahvad keskaegses Euroopas rändasid ja suhtlesid; • kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi; • iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi; • Kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolme tuumikala Prantsusmaa, Itaalia, Saksamaa); • analüüsib ja võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal. Linnad ja eluolu Õpilane:		• Keskaja mõiste • Keskaja periodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskaeg. • Läänikord ehk feodaalkord, lään ehk feood, läänimees ehk feodaal, senjöö, vasall, läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia, turniir, linnus • Ristiusk: katoliku kirik, kiriku struktuur, kogudus • Usklikud, vaimulikud, ilmikud, pühak, paavst, peapiiskop, piiskop, preester • Klooster, munk, kerjasmunk, nunn, abt, abtiss, tsölibaat • Askees, palve, palverännak, palverändur, reliikvia • Liturgia, koraal, psalm, sakrament, ristimine, armulaud, • laulatus, ordinatsioon. • Patt, paradiis, põrgu, puhastustuli, piht. • Keskaja kunst: romaani stiil, gooti stiil, altar, manuskript, • miniatuur. • Suur rahvasterändamine, germaanlased, Chlodovech, Frangi riik, Merovingid, Karolingid, Karl Suur, Verduni leping. • Euroopa riigid kõrgkeskajal: William Vallutaja, Henry II, Karolingid ja Kapetingid, Saja-aastane sõda, Jeanne d Arc. • Linnaõigus, raad, raekoda, turuplats • Tsunft, õpipoiss, sell • Hansa Liit

• kirjeldab keskaegse linna elu Eesti linnade näitel; Euroopa naabrid ja ristsõjad Õpilane: • teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ja tekkis Vana-Vene riik; • selgitab ristsõja olemust Läänemeremaade sh Eesti ajaloo näitel; • seletab mõisteid: paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka; Eesti keskajal Õpilane: • selgitab, miks algasid ristsõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu; • kirjeldab muistse vabadusvõitluse kõiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse konteksti; • selgitab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi; • Selgitab muutusi • oskab panna ajateljele keskaja alguse ja lõpu daatumeid ning näidata muistse vabadusvõitluse ja liivi sõja järgse haldusjaotuse muudatusi kaardil. Haridus ja koolid ja kultuur Õpilane: • toob näiteid keskaegsest teadusest ja haridusest; • analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile;	• Keskaegse Euroopa naabrid: Bütsants, viikingid, Vana-Vene: Bütsants • Õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik. Kirikulõhe. • Idamaad ja islam: beduiinid, Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam. • Viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, Valhalla. • Vana-Vene: bojaar, veetše, družina. • Keskaja periodiseering Eesti ajaloos, Vana-Liivimaa, Liivi sõda; • Ristsõjad: Urbanus II, Saladin, püha maa, ristsõjad, Läti Henriku Liivimaa kroonika, muistne vabadusvõitlus, Lembitu. • Haridus ja teadus: kloostrikool, linnakool, toomkool, ülikool, 7 vaba kunsti, rektor, dekaan, skolastika, alkeemia, astroloogia. Leonardo da Vinci; • Maailm varauusajal: Marco Polo reisikirjad, kompass, astrolaab, karavell, indiaanlased, asteedid, inkad, konkistadoorid, kolonialism, koloniaalimpeerium.
--	---

• toob näiteid keskaegse teaduse tulemustest (skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteadus). Maadeavastused, reformatsioon ja vastureformatsioon Õpilane: • märgib kaardile maadeavastajate retki; • teab maadeavastuste põhjuseid ja tagajärgi; • annab ülevaate Ameerika Ühendriikide kujunemisest; • toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest; • selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas; • teab ajaloolisi isikuid ja nende tegevuse tagajärgi, seostab neid ajastu ja tegevuskohaga: Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Martin Luther; • toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust; • nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi; • Selgitab humanistide ja renessansiajastu õpetlaste tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele; • toob näiteid humanistide ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest.	• Reformatsioon: katoliiklus, usupuhastus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon. • Renessanss ja humanism.
--	---

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsained	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: III kooliaste	Klass: 8. klass	Tundide arv: 2 tundi nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Uusaja mõiste, üldisloomustus, periodiseering. Varauusaeg Õpilane: • ajatelje ja kaartide abil määratleb uusaja piire ja pöördelisi sündmusi: ususõjad. • selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust;		• Varauusaeg, uusaeg, periodiseerimine, ajaloo pöördepunkt. • Ajalooperioodid ning varauusaja ja uusaja ajalised piirid. Keskkonna ja inimtegevuse seotus. Muutused ühiskonnas. Seisuslik ühiskond.

• iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varauusajal Ususõjad, Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal Õpilane: • Võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade ja Inglismaa kodusõja põhjuseid ja tagajärgi; • Kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda; • Annab hinnangu absolutismi ajastu kontekstis. Absolutism ja valgustus Õpilane: • kasutab mõisteid absolutism, koloonia, kolonialism, valgustus; • Iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastust; • analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid mineviku ja tänapäeva isikute näitel; • Oskab analüüsida valgustusideid ja nende mõju ühiskonnale ja maailmapildi kujunemisele. • selgitab Euroopas toimunud arengut mõne Eesti naaberriigi ja oma klassi õpilastele olulise riigi näitel; Eesti Rootsi ja Vene koosseisus Õpilane: • Selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; • Võrdleb haridust, kultuuri ja talurahva eluolu Rootsi ja Vene ajal; • *tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta; • analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale	• Ususõda, kodusõda, protestandid, katoliiklased, hugenotid, luterlased, kalvinistid, anglikaanid, Vestfaali rahu. • Absolutism, koloonia, monarhia ja absolutistlik valitsemine, valgustus, valgustusajastu ja inimkeskne ja teaduslik maailmapilt, valgustatud absolutism Euroopa riikide näitel. • Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus (talurahva olukord, kultuur ja haridus). Rootsi aeg, Vene aeg, reduktsioon, restitutsioon.
---	--

ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; Ameerika iseseisvumine. Prantsuse revolutsioon ja Napoleon Õpilane: • selgitab riikide vabanemist kuningavõimust Ameerika Ühendriikide ja Prantsusmaa näitel; • teab Prantsuse revolutsiooni põhjuseid ja tagajärgi; • selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi; • tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval Kunst, kultuur ja teadus varauusajal Õpilane: • nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; • võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris; • tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta; • analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine Õpilane: toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellu rakendamise tulemusel	Ameerika iseseisvumine: koloonia, emamaa, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, põhiseadus, demokraatia. • Prantsuse revolutsioon ja Napoleon: seisused, generaalsaadid, reform, revolutsioon, Asutav kogu, äärmuslus, žirondiinid, jakobiinid, terror, koodeks; • Viini kongress ja Euroopa uusajal: kongress, lõppakt, restauratsioon, tagurlus, tasakaal. Kunst, kultuur ja teadus varauusajal: barokk, rokokoo, klassitsism. • Tööstusrevolutsioon: kütused - süsi ja koks, aurumasin, võimsusühikud:
---	---

toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas; selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud; toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg; analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel. Poliitilised õpetused. Euroopa rahvaste kevad (1848.aasta revolutsioonid) Õpilane • iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatialle, rahvustlusele tänapäeval; • Analüüsib 1848.aasta revolutsiooni põhjuseid ja selle mõju ühiskonnale. Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul Õpilane: • iseloomustab majanduslikke ja kultuurilisi muutusi oma kodukoha näitel; • teab Venemaal toimunud reforme ja nende mõju Eesti ajaloole; • oskab analüüsida talurahvaseaduste sisu ja mõju talupoegadele ja aadlikele. • analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis; • Seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega; Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine Õpilane: • kirjeldab I maailmasõja kulgu ja näitab kaardil selles osalenud riikide liite;	hobujõud ja watt, tööstus, vabrik, automatiseerimine, linnastumine; • Poliitilised õpetused: ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsialism, rahvuslus, natsionalism, äärmuslus, kommunism • Euroopa rahvaste kevad: rahvuslus, rahvuslik vabadusliikumine, rahvusriik, kodanlus, liberalism, vabariik, põhiseadus. • Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. saj alguses: reformid, tagurlus, dekabristid, õigeusk, isevalitsus, slavofiil, venestamine, baltisakslane, estoofiil, talurahvaseadused, pärisorjuse kaotamine. • I maailmasõda, Eesti iseseisvumine: Antant, Kolmikliit, Keskriigid, atentaat, läänerinne, idarinne,
--	--

• selgitab I maailmasõja sündmuste seost Eesti iseseisvumisega; • analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule. • analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile; • nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid; • teab veebruari- ja oktoobrirevolutsiooni põhjuseid ja tagajärgi ning nende mõju Eesti ajaloole; • oskab kirjeldada Eesti iseseisvumise protsessi Teadus, tehnika ja kultuur 19. ja 20. sajandi algul Õpilane: toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist	manööversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu, veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Venemaal, Lenin, kommunistid, Nõukogude Venemaa, Eesti iseseisvusmanifest, 23.-24.02.1918, Eesti Vabadussõda, Tartu rahu. 20. saj alguses: sisepõlemismootor, elekter, hõõglamp, röntgen, raudtee, raudbetoon, rahvastik, aspiriin, narkoos, pastöriseerimine, valmistoit, krinoliin, targeldamine, frakk, smoking, silinder, romantism, realism, historitsism, impressionism, postimpressionism, juugend.
--	--

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsained	Õppeaine: ajalugu
Kooliaste: III kooliaste	Klass: 9. klass	Tundide arv: 2 tundi nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Esimese maailmasõja tagajärjed Õpilane: • selgitab I maailmasõja tagajärgi Euroopale ja Eesti omariiklusele; • teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed; • teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli; • kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid.		• Compiègne'i vaherahu, Pariisi rahukonverents, Versailles' süsteem, Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliit, reparatsioonid
Eesti Vabadussõda Õpilane: • teab, kuidas Vabadussõda suhestub Eesti ja naaberriikide ajalooga; • Teab Vabadussõja põhjuseid, käiku ja tagajärgi;		• Vabadussõda, Tartu rahu, Jaan Poska, Võnnu lahing, Julius Kuperjanov, Johan Laidoner, Landeswehri sõda, välisriikide abi
Demokraatia ja diktatuurid 1920-30.aastatel Õpilane: • analüüsib demokraatia ja diktatuuri/autokraatia vahekorda Eesti riikluse näitel kui ka suurriikide näitel 1920-30tel aastatel; • iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas; • kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda • tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval		• Demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt
Majandus ja kultuur maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel Õpilane: • kirjeldab Eesti ühiskonda, majandust, kultuuri kahe maailmasõja vahelisel		• maareform, Asutav Kogu parlamentarism, põhiseadus, vaikiv

perioodil, toetudes ka perekondlikule pärimusele; • kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel; • teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine • teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed. • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu; Teine maailmasõda 1939-1945 Õpilane: • selgitab teise maailmasõja vallandumise põhjusi, liitlasleeride kujunemist ja sõja tagajärgi 1940te aastate kontekstis; • teab olulisemaid lahinguid; • teab teise maailmasõja konverentside kokkuleppeid; • analüüsib Eesti võimalusi ja valikuid teises maailmasõjas: perekondlikud allikad; Eesti teises maailmasõjas Õpilane: • seletab mõisteid MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon; • selgitab Eesti iseseisvumine kaotamise põhjuseid, tagajärgi, käiku seoseid tänapäevaga; • oskab võrrelda Nõukogude ja Saksa okupatsiooni Maailm pärast teist maailmasõda Õpilane:	ajastu, meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas (nt. Jaan Tõnisson, Konstantin Päts, Alma Ostra-Oinas, Minni Kurs-Olesk, Marie Reisik) • konveiermeetod, inflatsioon, ülemaailmne majanduskriis, uus kurss, maaseadus, rahareform • uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne), kultuur ja eluolu paikkonnas • anšluss, Müncheni kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa "Kolmas riik" • sõjategevus ida- ja läänepool, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl Harbor, tuumarelvade leiutamine ja kasutamine, koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased kuriteod (holokaust, genotsiid) • baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon
--	---

• selgitab, mida tähendab külm sõda, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid; • teab külma sõja kriiside põhjuseid ja tagajärgi. Demokraatlik maailm pärast teist maailmasõda Õpilane: • selgitab näidete toel Euroopa suuriide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaaloos; • kirjeldab tööstusriikide arengut Ameerika ja Saksamaa Liitvabariigi näitel; • iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid • teab olulisemaid isikuid ja nende tähtsust ajaloos Kommunistlikud riigid ja ENSV Õpilane: • võrdleb eriperioode arutluse käigus: kommunistlik ideaal, sotsialistlik riigikord ja selle ilmingud Eesti NSV-s; • kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole ja toob näiteid; • nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi; • toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne); • selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; • Kultuur ja eluolu 20. saj teisel poolel	• külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan, raudne eesriie, külma sõja kriisikolled (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda) • heaoluühiskond, eri rasside ja rahvusrühmade ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumised, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit, võtmeisikud (nt. Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Martin L. King, Elisabeth II, Rosa Parks, Rachel Carson, Madeleine Albright, Hanna Arendt, Indira Ghandi, Ruth Bader Ginsburg, John F. Kennedy, Richard Nixon, Mahatma Gandhi) • NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident, võtmeisikud (nt. Leida Laius, Johannes Käbin, Karl Vaino, Vaino Väljas) • infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal
--	--

Õpilane:

- Analüüsib teaduse ja tehnika arengut mõju ühiskonnale ja kultuurile;
- Toob näiteid massikultuurist erinevates valdkondades
- toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel
 - märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda
 - analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,
-

Eesti iseseisvuse taastamine
Õpilane:

- kirjeldab ajatelje abil Eesti omariikluse taastamist, kasutades ka perekondlikke allikaid;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika*, *glasnost*, *Balti kett*, *laulev revolutsioon*;
- nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis.

Maailm alates 1990-test
Õpilane:

- refereerib meediaväljaandeid ja veebidokumente, et avada rahvusvaheliste ühenduste sh ÜRO, UNESCO, NATO, Euroopa Liit roll tänases maailmas;
- toob esile kommunistliku süsteemi lagunemise põhjused ja tagajärjed;
- teab ja näitab muutusi poliitilisel kaardil;

- infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal

- laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon, MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis, võtmeisikud (nt Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatsšov, Boris Jeltsin).

- NSVL lagunemine, Saksamaa taasühinemine, rahvusvahelised organisatsiooni (NATO, EL laienemine, ÜRO), rahu ja konfliktide lahendamine, identiteet ja mitmekesisus, energiamajandus, globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).

• teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, külma sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, metsavennad, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon; • teab ajaloolisi isikuid ja iseloomustab nende tegevust: Jaan Poska, Johan Laidoner, Julius Kuperjanov, Konstantin Päts, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt, Martin Luther King, Nikita Hruštšov, Mihhail Gorbatsšov, Lennart Meri jt.	
---	--

2.3. Ühiskonnaõpetus

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt

ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. **II ja III kooliastmes** õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena.

II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade koosseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus.

Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses). Praktiline õpe toetab õpilase osalemist ühiskondlikes protsessides ning arendab kriitilist mõtlemist, argumenteerimisoskust ja kodanikuaktiivust. Selleks kasutatakse ühiskonnaõpetuse tundides rollimänge, simulatsioone, dokumentide ja seaduste analüüsimist, dokumentide, sh CV koostamist, õppekäike, jne.

Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

Ühiskonnaõpetuse tundides käsitletakse vabatahtlikku tegevust praktilise kogemusõppe kaudu. Õpilased tutvuvad vabatahtliku tegevuse tähenduse ja rolliga kodanikuühiskonnas ning osalevad juhendatud tegevustes (nt kooli- ja kogukonnapõhised algatused, heategevuslikud või keskkonnategevused). Õpitut seostatakse refleksiooni ja arutelude kaudu ühiskonnaõpetuse teemadega, et kujundada aktiivset ja vastutustundlikku kodanikupositsiooni.

2.3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

II KOOLIASTE
Õpilane: 1) teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja –algatusi; 2) teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi; 3) teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma;

- 4) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti;
- 6) eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust;
- 7) teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata;
- 8) teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi;
- 9) teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja –looja;
- 10) tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti;
- 11) oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada;
- 12) käitub teadliku tarbijana.

III KOOLIASTE

Õpilane:

- 1) teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega;
- 2) teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond;
- 3) tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta;
- 4) märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele;
- 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid;
- 6) mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;
- 7) teab majanduse toimimise põhihooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta;
- 8) analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest;
- 9) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega;
- 10) analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;
- 11) teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot;
- 12) teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
- 13) Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
- 14) Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
- 15) Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
- 16) Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Kooliaste: II kooliaste	Klass: 6. klass	Tundide arv: 1 tund nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine Õpilane: • seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid rahvus, riik, võrdõiguslikkus ja sallivus; • teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti; • teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma; • mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat; • teab lapse õigusi ja kohustusi ning olulisemaid inimõigusi ja kohustusi; • seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus; • teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja –algatusi; • teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.		• Kohalik omavalitsus, seadus, lapse õigused, peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted, demokraatia, vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus. Peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid, õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. • Kooli sisekord (kodukord). • Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.
Allikad ja autoriõigused Õpilane: • eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsus; • teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.		• Fakt, arvamus, allikas, argumenteerimine, autoriõigused, viitamine.
Kultuur Õpilane: • teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi; • teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.		• Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus; • Eestis ja õpilase klassis, koolis ja kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm), sooline võrdõiguslikkus. • pere ja suguvõsa, kogukond.

Planeerimine ja tarbimine

Õpilane:

- tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida;
- kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti;
- oskab oma aega ja raha planeerida;
- teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel;
- teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve;
- oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida;
- oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi.

- Risk, turvalisus, aja- ja kulutuste planeerimine, tarbimine ja tarbija, raha kogumine, säästmine ja laenamine, tarbimisotsuste mõju keskkonnale ja kogukonnale, elukutsed ja ettevõtted kodukohas.

Randvere Kooli ainekava	Ainevaldkond: sotsiaalsed	Õppeaine: ühiskonnaõpetus
Kooliaste: III kooliaste	Klass: 9. klass	Tundide arv: 2 tundi nädalas
Õpitulemused:		Õppesisu:
Ühiskond ja sotsiaalsed suhted 1) Teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; 2) Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.		Mõisted: • ühiskond • avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus • era-(äri)sektor, eraettevõtte • kolmas sektor, mittetulundusühing, vabakond.
Ühiskonna sotsiaalne struktuur 1) teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; 2) oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt; 3) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 4) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 5) Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt. 6) oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele; 7) võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel; 8) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erinevuste puhul; 9) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 10) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit; 11) toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris		Mõisted: • ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia • migratsioon, immigrant/sisserändaja • kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja.

12) mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuriline- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet; 13) märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt	
Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses 1) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 2) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 3) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 4) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 5) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega. 6) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 7) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 8) oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele; 9) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 10) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 11) analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpitu olukorras ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist; 12) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega; 13) märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist,	Mõisted: • ühiskondlik ebavõrdsus (ja võrdõiguslikkus vs võrdväärus) • sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus • identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid.

sekkub oma võimaluste kohaselt; 14) analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.	
Meedia ja teave 1) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks; 2) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud; 3) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul; 4) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 5) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 6) oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks; 7) tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud; 8) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul; 9) märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; 10) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 11) Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.	Mõisted: • avalik-õiguslik meedia, erameedia, meedia, massikommunikatsioon • ajakirjandus, kollane ajakirjandus • arvamusliider, meediavabadus, propaganda, polariseerumine • valeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, • infomull/kajakamber, tehisintellekt (AI), süvavõltsing • kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, • vaenukõne, sõnavabadus
Demokraatlik riik ja valitsemine 1) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 2) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 3) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; 4) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;	Mõisted: • osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia • referendum, vabad valmised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimisüsteem, • hääleõigus, hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses • õigusriik • korruptsioon

5) selgitab avaliku konkursi tähtsust; 6) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 7) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma; 8) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;	
Eesti valitsemiskord 1) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 2) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; 3) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; 4) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma; 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. 6) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 7) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 8) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 9) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; 10) nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; 11) teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; 12) analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel.	Mõisted: • õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim • põhiseaduslik instiitsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohus • Kohalikomavalitsus volikogu, linnapea, vallavanem, linna-/vallvalitsus, • eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve • noortevolikogu • osalusdemokraatia, rahvaalgatus • EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, • põhiseadus, menetlus
Kodanikuühiskond	Mõisted: • kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad,

1) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel; 2) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 3) teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.	• erakond/partei • arengu-/humanitaarabi • rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika, polariseerumine
Ärisektori toimimine 1) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist; 2) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse; 3) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest; 4) järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.	Mõisted: • ressurss, majandussüsteem, vaba turg, monopol • osaühing, äriplaan • kasum, kahjum • teaduspõhine majandus • heaoluriik, riigieelarve • otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon • sotsiaalne ettevõtlus, õiglase kaubandus • eksport, import
Tööturg 1) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused; 2) analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.	Mõisted: • tööturg, tööandja, töövõtja, • brutopalk, netopalk, • tööleping, ümbrikupalk • CV
Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine 1) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; 2) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;	Mõisted: • inflatsioon • intress, investering • krediidi kulukuse määr • eelarve, ostubuum • tarbijakaitse, tootemärgised, • ostujõud
Eesti ja maailm 1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;	Mõisted: • Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, • Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, • Euro • Diplomaatia

2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid; 3) Teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma; 4) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga; 5) teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.	• humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted
---	---